

ИНТЕРАКТИВНИТЕ МЕТОДИ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА ПРЕДМЕТИ ОТ ФИЛОСОФСКИЯ ЦИКЪЛ

Мая Рогашка, Златомира Михайлова
ПГГСД „Николай Хайтов“ – Варна

Резюме. Настоящият доклад има за цел да представи рзличните методи, които се използват в преподаването на предмети от философския цикъл. Философските дисциплини разглеждат теми от гражданското образование, комуникация, типове темперамент, приятелство, превенция на употребата на ПАВ и алкохол, превенция на полово предавани инфекции и СПИН, семейство, психологични и философски школи, закон, държава, правосъдие. Разглеждането на подобни теми позволява използването на различни методи в работата извън традиционното преподаване от лекционен тип. В доклада са разгледани най-често използваните методи в преподаването по горепосочените теми в часовете по философските дисциплини.

Ключови думи: философия; философски теми; SWOT анализ; мозъчна атака; методи на преподаване; ролеви игри; минилекция

Въведение

В последните години особено много се говори за интерактивните методи на обучение. Ефективността на обучението зависи от много фактори, един от които е ангажираността на ученика в свързани с обучението действия. Традиционната образователна практика е основана на предпоставката, че знанието е нещо, което може да бъде предадено непосредствено от учителя на ученика.

Най-съществен метод при обучение са методите, които се използват за тяхното осъществяване. „Метод“ е гръцки термин и буквално означава път за изследване и начин на мислене и действие. Съществува изключително многообразие от дефиниции и определения на методите на обучение. Сред тях за целите на нашия доклад сме се спрели на следните: „Методите на обучение творят процесуалната страна на технологията на обучението, те му придават живот, определят до голяма степен облика му, те заедно със съдържанието са сърцевината му“ (Andreev, 1987: 196); „Методите за обучение трябва да се определят като начин за организиране познанията на учащите се, осигуряващи овладяване на знанията, методите на познанието и практическата дейност“.

Методите в преподавателската дейност са много и различни. За постигане на желани знания и умения чрез различни тренинги се използват разнообразни методи, средства и похвати. Изследвайки проблема за методите, специалистите подчертават, че няма универсален метод за работа във всякакви ситуации и с всички ученици, както и по всички предмети. Една древна поговорка гласи: „Кажи ми – забравям, покажи ми – помня, включи ме – разбирам“. Именно това обуславя мотивацията ни и желанието да внедрим и използваме различни методи в нашата работа, които да въвлечат учениците като участници в образователния процес.

Известни са изследвания, които доказват, че човекът усвоява различно количество информация за едно и също време: при слушане – 10%, при гледане – 20%, при слушане и гледане – 40 – 50%, при активно участие – 80 – 90%. При изложение на учителя степента на активност на ученика е 5%; при четене на текст – 10%, при аудио-визуални методи – 20%, при демонстрация – 30%, при дискусийни методи – 50%, при практически работи – 75%, при обучение на другите – 90%.

Към настоящия момент философията, като учебен предмет, се изучава от ученици от VIII до XI клас веднъж седмично. В гимназията предметът се преподава от двама педагогически специалисти с квалификация психолог учител.

Изложение

Предметите от философските дисциплини са особено интересни за учениците. Темите са важни и значими за тяхната възраст. По много от тях те търсят отговор в своето бурно ежедневие, което е продиктувано от редица характеристики, сред които възраст, пол, религия, етнос, културални особености, ценностна система, семейна среда и др. Връзката с педагогическия специалист е освободена от напрежение, почива на добри взаимоотношения, доверие и разбирателство. Интересът към изучаваната дисциплина е завиден. Успеваемостта е добра. За представяне на учебния материал педагогическите специалисти имат възможност да изберат подходящи средства – програмиране на лекция, казус, филмова прожекция, демонстрация, ролева игра, дискусия, работа по проект и др. Основната цел на педагогическите специалисти, които преподават, е да направляват и стимулират обучаемите в усвояването на полезни за тяхната работа знания и умения, като им предоставят теоретико-методологически знания и ги подпомагат при тяхното адаптиране към реалните проблеми на класа. Учебните дейности се характеризират с активно ангажиране, изследователска активност, решения на проблеми и сътрудничество с другите. Целта на обучението по философия е не само да се предава информация, но също и да се преобразуват учениците от пасивни получатели на чужди знания в активни и търсещи. Прилагането на иновативни методи и форми на работа в обучението се оказва ефективно и стимулиращо както

по отношение качеството на знанията, така и за формирането на специфични умения, които способстват за личностното им израстване.

Според Мартин Валке: „Обучението не е спортно състезание, в което учениците са зрители. Те не трябва само да стоят в клас, да слушат учителя, да запомнят неговите думи и да отговарят на въпросите му. Те трябва да дискутират за това, което изучават, да го свързват със своя личен опит, да го прилагат в практиката си“.

Използвани методи в часовете по философия

1. Метод „минилекция“

Лекцията е типичен пример за едностранно общуване. Приложението ѝ показва, че занятията не са самоцелни, а се основават на определени теоретични постановки, свързани с процесите на междуличностното общуване, които разширяват компетентността на обучаемите в тази сфера. Резултатите от прилагането на лекцията са много добри, ако се спазват редица дидактически и психологически изисквания. Въздействието ѝ намалява тогава, когато преподавателят разчита само на говоренето, без да използва технически и други помощни средства за онагледяване (Ramchev, 2002: 497).

Лекцията е един от най-скучните методи за учениците, но с помощта на педагогическото майсторство на учителите и приложение на допълнителни методи за онагледяване учениците приемат предадената информация и получават нови знания.

2. Метод „беседа“

Беседата е основен метод за овладяване на знания. Тя се определя като диалогичен начин за изложение на учебното съдържание. Това е един от най-старите методи, който се осъществява от много добре подготвени лица – преподаватели и специалисти. В нашата дейност използваме различни видове беседи: за разработване и усвояване на нови знания и за повторение и затвърдяване на знанията, съответно с техните две форми – уводна и заключителна. Учениците се включват активно в този метод с представяне на свое мнение по разглеждан проблем.

В нашата работа беседата е един от най-предпочитаните методи от нашите възпитаници. Младежите подхождат с изключителен интерес към възможността да дискутират важни житейски теми с нас и да споделят личен опит, знания и наблюдения по разглежданите въпроси.

3. Мозъчна атака (брейнсторминг)

Брейнсторминг е психологическа практика за използване на колективния творчески потенциал за вземането на оптимални решения. Той стимулира мозъчната активност с цел генериране на нови идеи. Използва се за намиране на ефикасно решение на трудни и важни проблеми. В прилагането му има две фази. През първата се обсъждат всички включени в тази процедура, които

генерират идеи. През втората се обсъждат изказаните идеи и решения и се избира най-ефикасното от тях. Изборът на решението се прави от възложителите, организаторите и от експерти (Ramchev, 2002: 479).

Брейнсторминг е един от най-популярните методи за намиране на решения чрез безкритично представяне на различни мнения. Като техника я използваме за бързо провокиране на асоциации по дадена тема за кратко време. Педагогическият специалист записва асоциациите на дъската или на флипчарт. Записаните асоциации могат да се използват за различни цели: за обобщаване на мнението, за изработване на мрежа от понятия, за основа на групова работа и др.

По време на брейнсторминг всички са равни и целта не е излъчването на лидер и победител в мозъчната надпревара. Забраняваме критики, присмиване, правене на физиономии. Всички идеи са равни, те се допълват, а не категорично да се отричат. Учителят дава думата на всички участници и обикновено си избира помощник – ученик, който записва новите идеи. Не допускаме обсъждане на формулираните идеи преди приключване на мозъчната атака. Участниците се стимулират непрекъснато да генерират идеи. И целият процес не трае повече от 3 – 5 мин., по-скоро като загревка за часа. Методът е много харесван от учениците и помага за енергетизиране на класа.

4. SWOT анализ

Наименованието на SWOT анализа е абривиатура от първите букви на английските наименования на изследваните характеристики: Силни страни (Strengths); Слаби страни (Weaknesses); Възможности (Opportunities); Страхове или заплахи/опасения (Threats). При този метод класът обикновено търси отговора на всяка от четирите области. Важно е да се отбележи, че когато изследваме силни страни и слабости, се насочваме към даден проблем, а когато анализираме заплахи и възможности за развитие, вниманието е концентрирано към контекста, в който проблемът се развива. Учениците обикновено са точни в преценката си за силните страни и слабостите, но не мислят достатъчно широкомащабно в категориите „възможности“ и „заплахи“.

5. Ролеви игри

Активен метод на обучение, базиращ се на изследване на преживяванията на участниците, всеки от които получава сценарий за определена роля. Главната цел е да се обсъди и да се научи повече от нашия опит и този на другите. Чрез тях се възпроизвеждат типични или сложни ситуации, в които учениците усъвършенстват комуникативната си компетентност, формират се умения за адекватно реагиране в определена ситуация или за почувстване поведението на другите хора. Това е чудесен начин учениците да изразят в малка група собственото си отношение към определен проблем с учебна цел. Предимствата на метода са в това, че им помага да разкрият емоциите

си и да дискутират „чувствителни“ проблеми; да разберат какво чувстват и как реагират другите в различни ситуации; да наблюдават как се държат, като цяло, други хора в сложна и трудна социална ситуация; да са ангажирани изцяло или въввлечени в един проблем или идея; да получават незабавна и разнообразна обратна информация за собственото си представяне. Играта ги развива, социализира, терапевтира.

След приключването на ролевите игри се прави анализ на видяното и чувството по време на тяхното изпълнение. В процеса на обсъждане се разкриват преживяванията, мислите и целесъобразността на действията на участниците в тях в съответствие с предварително поставените цели. Много важно е какви изводи ще си направят учениците под наше ръководство, как ще отразят и осмислят случилото се след игрите. Те трябва да могат да отговорят еднозначно на въпроси като: дали са постигнати поставените цели, усвоили ли са нови умения и знания, забавлявали ли са се, били ли са спонтанни, и т.н. Ефективността на ролевите игри се разкрива чрез следните показатели: динамичност, емоционалност, съпричастност, мотивираност, провокативност, адекватност по отношение на място, време и особености на учениците (Ivanov, 2009: 109).

6. Решаване на казуси

Казусът представлява кратък текст, който описва хипотетична ситуация, дава информация, но не анализира. Въз основа на представената ситуация учениците могат да разпознават различни варианти за действие и вземане на решения съобразно собствената си ценностна система, лични мнения и чувства. Методът може да се прилага както в по-малки, така и в по-големи класове. Целта на решаването на казус може да варира – да се провокира дискусия, да се обменят мнения в класа, да се развият умения за решаване на различни проблеми, да се стимулират учениците да предлагат и усвояват умения за вземане на решения (Parvanova & Gligorov, 2009: 10).

При прилагането на казуса като метод налагаме някои изисквания, а именно:

- казусът трябва да е близък до житейския опит на участниците;
- отговорите могат да се обсъждат, но не и да се осъждат като правилни или неправилни;
- проблемите обикновено са сложни и многостранни;
- не трябва да се допускат лични оценки, критика и осъждане между учениците (Parvanova & Gligorov, 2009: 10).

7. Латералното мислене и методът „Шест мисловни шапки“ на Едуард де Боно. Терминът „латерално мислене“ се свързва с името на Едуард де Боно. Това е един от най-изтъкнатите бизнес мислители на всички времена, ползващ се със световна известност като пръв авторитет в сферата на творческото мислене и иновациите (De Bono, 2010: 15).

„Шестте мисловни шапки“ е чудесно средство за анализ на предложенията, създадено от Едуард де Боно. Особено полезно е за оценяване на новаторски и оригинални идеи (De Bono, 2001). Шапката олицетворява ролята, която играем в момента. Смяната на шапките води до смяна на ролите и отношенията, до промяна на мисленето и ценностните приоритети, до разбиране на другостта. Техниката на „мислещата шапка“ дава възможност за овладяване на уменията да се разделя чувството от логиката, творчеството от информацията, обективността от негативността и да се преодолява главната трудност в мисловния процес – объркването. Д-р Едуард де Боно открива шест нагласи на съзнанието, които символично са изобразени чрез метафората „шапки за мислене“ с 6 различни цвята (Peev & Rogashka, 2012).

– Бяла шапка на мислене – обективен начин на мислене – логическа нагласа на съзнанието. Свързана е с обективните факти и цифри, с трезв анализ на състоянието и ситуацията. Слагането на бяла „мисловна шапка“ дава възможност на човек да мисли свободно, реалистично, да приема нещата такива, каквито са. С бяла мисловна шапка умът се настройва реалистично и ведро.

– Червена шапка на мислене – интуитивен начин на мислене – емоционална нагласа на съзнанието. Чрез червената мисловна шапка човек изразява свободно своите чувства, независимо от доводите „за“ или „против“, независимо от строгата логика.

– Черна шапка на мислене – негативен стил на мислене – негативна нагласа на съзнанието, но не черногледство, а логическа оценка и конструктивни решения. Поставянето на черна мисловна шапка показва какво е опасно и какво не трябва да се прави в даден момент и дадена ситуация.

– Жълта шапка за мислене – позитивен стил на мислене – позитивна нагласа на съзнанието. Мисленето с помощта на жълтата шапка осигурява вътрешна енергия, способства за позитивен подход и при най-критичните ситуации. Носи надежда, вяра, които в екстремални условия са допълнителен източник на духовни и физически сили.

– Зелена шапка на мислене – творчески стил на мислене – творческа нагласа на съзнанието. Това е оригиналното мислене, с помощта на което се вземат дръзновени и смели решения.

– Синя шапка на мислене – аналитичен и синтетичен стил на мислене – практическа нагласа на съзнанието. Синята шапка обединява всички останали мисловни методи. Тъкмо поради това тя се явява и последната, завършваща стъпка в мисловния процес, която е и практически ориентирана (Peev & Rogashka, 2012).

Като положителни черти на този метод могат да се посочат: от скучна и абстрактна умствена работа се превръща в интересна и образна, чрез избягване на споровете тя става по-целенасочена и продуктивна, признават се всички компоненти при вземането на едно решение – факти, критики, емоции и нови

идеи. Методът е креативен, забавен, интересен и изключително харесван от учениците. Приложен е за разглеждане на различни теми и проблеми.

8. Фокус-групи – съвременен качествен изследователски метод в социалните науки и представлява иновативен подход за психодиагностика, за проучване на отношения и становища върху дадена област на интереси, както и за формиране на активна позиция по обсъжданата тематика.

Основната цел на фокус-групата е да се провокират мнения в определена област, да разгледа един проблем в дълбочина, каквато не могат да предложат количествените изследователски методи, нито класическата анкета или интервю.

Фокус-групата е качествен метод за социалнопсихологически и педагогически изследвания, дълбочинни интервюта за набиране на информация и изготвяне на социални оценки, психотерапия и психокорекция, решаване на проблеми, групово мислене и вземане на креативни решения, модерно обучение с активното участие на обучаемите като равностойни партньори и пълноценни сътрудници на преподавателя.

Методът „фокус-група“ в класната стая се използва още за разрешаване на личностни и групови проблеми, творческа работа и творческо писане, проучване и подкрепа на адаптацията, намаляване на стреса, училищната тревожност, търсене на решения на училищни проблеми и др.

Предимства на фокус-групата:

- дава възможност добре да се определи целта и да се проведе структурирана дискусия;
- може да допринесе за засилване на чувството на съпричастност по отношение на въпросите чрез участие;
- може да се комбинира с други методи;
- работата във фокус група способства за изграждането на редица личностни качества, като решителност, смелост, свобода на изказа и волеизлиянието, повишава самоувереността, самочувствието и чувството на удовлетвореност у учениците, способства за изграждането им като творци.

Заклучение

Часовете по философия са интересни, забавни и предпочитани от учениците. Практиката показва, че те са редовно посещавани, не се допускат отсъствия по неуважителни причини в рамките на тяхното провеждане.

Представените в текста методи имат редица предимства, сред които:

- въвличат и ангажират учениците, правят ги по-отговорни за резултатите от обучението;
- позволяват на учениците да допускат грешки и да намират решения;
- създават условия за развиване на адекватна самооценка;
- развиват творческия потенциал и стимулират когнитивното развитие;

- повишават нивото на критичност на мислене и самопознание;
- развиват уменията за работа в екип и съдействат за по-добро разбиране на чуждите мнения;
- допринасят за развиване на качества като емпатия, съпреживяване, съчувствие, разбиране и приемане на другите;
- декодират посланията на невербалната комуникация и подчертават нейната значимост;
- осигуряват непрекъсната обратна връзка и водят до нарастване на компетентността и подобрени житейски умения.

В заключение, от работата си с ученици, педагогически специалисти, работодатели, представители на браншови организации правим обобщение, че е налице огромен дефицит на меки умения у младите хора. Поставени сме пред огромното предизвикателство успоредно с преподаване и развиване на твърди умения по професията да развиваме у учениците умения за работа в екип, лидерство, позитивен подход, социална компетентност и др. Всичко това е невъзможно без новите, интерактивни методи, които успешно прилагаме в часовете си и които дават своите добри резултати.

В бъдеще работата ни в това направление ще се развива и обогатява с цел предоставяне на най-добри възможности за обучение на нашите ученици в ПГГСД „Николай Хайтов“ – Варна.

ЛИТЕРАТУРА

- Андреев, М. (1987). *Дидактика*. София, Народна просвета.
- Де Боно, Е. (2001). *Научете детето си как да мисли. Ръководство за творческо мислене*. София: Кибеа.
- Де Боно, Е. (2010). *Шест медала за стойност*. София: Локус.
- Иванов, С. (2009). Психологията пред предизвикателствата на новото време. *За методите на социално-психологичния тренинг*. Сборник, том 6. Варна: Псидо.
- Пеев, И. & Рогашка, М. (2012). *Психологическият тренинг във водния транспорт*. Варна: Стено
- Първанова, Й. & Глигоров, В. (2009). *Ръководство за организиране и провеждане на интерактивно обучение на директори и училищни екипи за формиране на училищна здравна политика*. София: Фонд. общ. прогр. за превенция на употребата на наркотици в училищата.
- Рамчев, К. (2002). *Психология на управлението*. Варна: Черноризец Храбър.
- Ялом, И. (2000). *Теория и практика груповой психотерапии*. Санкт Петербург, Свищов: Димитър Ценов.

REFERENCES

- Andreev, M. (1987). *Didaktika*. Sofia, Narodna prosveta.
- De Bono, E. (2001). *Nauchete deteto si kak da misli. Rakovodstvo za tvorchesko mislene*. Sofia: Kibea.
- De Bono, E. (2010). *Shest medala za stojnost*. Sofia: Lokus.
- Ivanov, S. (2009). *Psihologiatata pred predizvikatelstvata na novoto vreme. Za metodite na socialno-psihologichnia trening*. Sbornik, tom 6. Varna: Psido.
- Peev, I. & Rogashka, M. (2012). *Psihologicheskiat trening vav vodnia transport*. Varna: Steno.
- Parvanova, J. & Gligorov, V. (2009). *Rakovodstvo za organizirane i provezhdane na interaktivno obuchenie na direktori i uchilishtni ekipi za formirane na uchilishtna zdravna politika*. Sofia: Fond. obsht. progr. za prevencia na upotrebata na narkotici v uchilishtata.
- Ramchev, K. (2002). *Psihologia na upravlението*. Varna: Chernorizec Hrabar.
- Jalom, I. (2000). *Teoria i praktika gruppovoj psihoterapii*. Sankt Peterburg, Svishtov: Dimitar Cenov.

INTERACTIVE TEACHING METHODS IN THE FIELD OF PHILOSOPHY EDUCATION

Abstract. This article aims to present the different methods used in the teaching philosophical subjects. Philosophical disciplines cover topics in civic education, communication, types of temperament, friendship, prevention of the use of surfactants and alcohol, prevention of sexually transmitted infections and AIDS, family, psychological and philosophical schools, law, state, and justice. Handling such topics allows the use of different methods in working outside the traditional lecture-type teaching. The report observes the most commonly used methods in teaching the above topics in classes in philosophical disciplines.

Keywords: philosophy; philosophic subjects; SWOT-analysis; brainstorming; teaching methods; role games; miniplection

✉ **Dr. Maya Rogashka, Ms. Zlatomira Mihaylova**
Vocational School of Forestry and Woodworking "Nikolay Haytov"
Varna, Bulgaria
E-mail: maia_rogashka@abv.bg
E-mail: zlatti1979@abv.bg